

معاونت محیط زیست انسانی

دفتر ارزیابی اثرات محیط زیستی

شیوه نامه نحوه تهیه و ارائه گزارش برنامه مدیریت محیط زیست (EMP)

اردیبهشت ۱۴۰۱

به نام خداوند بخشنده مهربان

عنوان: شیوه‌نامه نحوه تهیه و ارائه گزارش برنامه مدیریت محیط زیست (EMP)

پدیدآورندگان:

حمید هادی نیا ، فرشته میرزائی

و حمید جلالوندی

۱- بیان مسئله

یکی از چالش‌های اساسی سازمان حفاظت محیط زیست در سالهای اخیر، فعالیت آندسته از واحدهای تولیدی، صنعتی، معدنی و خدماتی است که با وجود آنکه مشمول انجام مطالعات ارزیابی اثرات محیط‌زیستی (EIA)^۱ بوده اما بدون ارائه مطالعات و اخذ مجوزهای قانونی شروع به فعالیت نموده‌اند که برای این دسته از واحدها به دلیل عدم انجام ارزیابی اثرات محیط‌زیستی و بعضاً عدم رعایت ضوابط استقرار، مجوز محیط‌زیستی صادر نمی‌گردد، اما بطور قطع، بهره‌برداری و استمرار فعالیت این دسته از واحدها مستلزم رعایت استانداردها، قوانین و مقررات محیط‌زیستی کشور می‌باشد. همچنین رفع آلودگی طرح‌ها و پروژه‌های بزرگ توسعه‌ای (اعم از مشمول و غیر مشمول ارزیابی) و نیز توسعه واحدهای بزرگ غیرمشمول، مستلزم دارا بودن برنامه‌ای مشخص جهت رفع آلودگی و کاهش تخریب و نیز رعایت ضوابط و استانداردهای محیط‌زیستی کشور می‌باشد. در این راستا مجریان و متولیان این دسته از واحدها، مکلفند برنامه نحوه رعایت استانداردها و مقررات محیط‌زیستی خود را در قالب گزارش EMP^۲ ارائه و نتایج اجرای آن را به استناد تبصره ۳ و ۴ ماده ۱۱ قانون هوای پاک و تبصره ۲ ماده ۱۸ قانون حفاظت خاک، خوداظهاری و گزارش نمایند. تذکر: تهیه و اجرای برنامه مدیریت محیط‌زیستی رافع قصور مجریان طرح‌های توسعه در عدم رعایت ضوابط محیط‌زیستی (نظیر عدم رعایت ضوابط استقرار یا عدم ارائه گزارش ارزیابی اثرات محیط‌زیستی در مرحله مکانیابی و امکان‌سنجی) نبوده و کماکان این طرح‌ها مشمول صدور مجوز محیط‌زیستی نمی‌گردند. بدیهی است واحدهایی که پس از تهیه و اجرای گزارش EMP^۳ مورد تایید سازمان، واجد سایر ضوابط محیط‌زیستی لازم‌الرعایه باشند محق به دریافت مجوز محیط‌زیستی خواهند بود.

۲- اهداف و ضرورت‌ها

- کاهش اثرات و پیامدهای منفی محیط‌زیستی ناشی از فعالیت‌های توسعه‌ای در قالب برنامه‌ای منسجم و نظام‌مند.
- ایجاد وحدت رویه در تنظیم و ارائه مطالعات EMP
- نظام‌مند نمودن سیستم پایش و خوداظهاری کیفیت منابع محیط‌زیستی متأثر از اجرای پروژه و طرح‌های مورد هدف این شیوه‌نامه
- پیشگیری از بروز زمینه‌های اعمال جرائم و عوارض محیط‌زیستی از طریق کمک به تحقق تمهیدات بازدارنده ایجاد آلودگی و تخریب محیط زیست

۳- ضمانت اجرا

- سیاست‌های محیط زیست ابلاغی مقام معظم رهبری سال ۱۳۹۴
- مواد ۹ تا ۱۳ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب ۱۳۵۸/۳/۲۸ و اصلاحیه ۱۳۷۱/۸/۲۴
- ماده ۴۶ و ۴۷ قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ با اصلاحیه ۱۳۶۴/۸/۱۴

^۱Environmental Impact Assessment

^۲Environmental Management Programme

- ماده ۶۸۸ و ۶۹۰ قانون مجازات اسلامی - تعزیرات
- ماده ۱۱ و ماده ۱۶ قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۶/۴/۲۵
- مواد ۱۴ تا ۲۰ قانون حفاظت از خاک مصوب ۱۳۹۸/۳/۴
- قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور و آیین نامه اجرایی تبصره ماده یک آن
- بند الف ماده ۳۸ قانون برنامه ششم توسعه
- بند غ ماده ۳۸ قانون برنامه ششم توسعه
- ماده ۲ آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی آب مصوب ۱۳۷۳
- آیین نامه خوداظهاری در پایش آلودگی‌های محیط زیست و دستورالعمل‌های آزمایشگاه معتمد ابلاغی سال ۱۳۹۴

۴- تعاریف و اصطلاحات

- **EIA:** ارزیابی اثرات محیط‌زیستی، فرایندی است نظام‌مند برای پیش‌بینی و ارزیابی اثرات احتمالی یک پروژه بر محیط زیست
- **EMP:** ابزاری است برای تعیین مکانیسم‌ها یا روش‌های مدیریتی در راستای جلوگیری از اثرات نامطلوب محیط‌زیستی غیرقابل قبول یا قابل اجتناب و نیز افزایش مزایای محیط‌زیستی مثبت یک توسعه
- **سامانه‌های پایش لحظه‌ای و برخط (online):** به دستگاهی (مجموعه تجهیزات و ملحقات) اطلاق می‌گردد که پس از نصب و راه‌اندازی در محل مورد نظر قادر به آنالیز لحظه‌ای نمونه‌ها در دوره‌های زمانی قابل تنظیم بوده و نتایج حاصل را به مراکز مورد نظر ارسال می‌نماید.
- **مدیریت محیط‌زیستی:** مجموعه‌ای از فعالیت‌های برنامه‌ریزی، ساماندهی، هماهنگی و اجرا و نظارت بر بهبود عملکرد محیط‌زیستی طرح‌های توسعه و حفظ کیفیت محیط پیرامونی آنها که توسط مجری طرح توسعه به مورد اجرا گذاشته می‌شود.
- **پایش محیط‌زیستی:** مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و فرایندهایی است که برای مشخص کردن وضعیت جنبه‌های محیط‌زیستی طرح‌های تولیدی و خدماتی (شامل نشر آلودگی، تخریب محیط، حفاظت و بهسازی محیط و ملاحظات اقتصادی اجتماعی) و نیز نظارت بر کیفیت محیط زیست متاثر از اجرای طرح‌های مورد اشاره انجام می‌شود.
- **سازمان:** سازمان حفاظت محیط زیست
- **اداره کل:** اداره کل حفاظت محیط زیست استان

۵- دامنه شمول

- دامنه فعالیت این شیوه‌نامه شامل موارد زیر می‌باشد:
- ۵-۱- کلیه واحدهای صنعتی، معدنی، تولیدی و خدماتی مشمول انجام مطالعات ارزیابی اثرات محیط‌زیستی که تا تاریخ ابلاغ این شیوه‌نامه، مطالعات ارزیابی اثرات محیط‌زیستی را انجام نداده و بدون مجوز محیط‌زیست دارای پیشرفت فیزیکی بوده و فعالیت می‌نمایند

۵-۲- واحدهای آلاینده بزرگی که حسب ضرورت‌های قانونی، مکلف به رفع آلودگی در قالب برنامه مورد تایید سازمان حفاظت محیط زیست می‌باشند.

۵-۳- سایر طرح‌های بزرگی که مشمول انجام مطالعات ارزیابی نیستند لیکن درصدد توسعه و یا تکمیل زنجیره تولید خود بوده و یا برای ادامه فعالیت نیاز به تایید محیط زیست دارند.

تبصره ۱: تشخیص صنایع آلاینده و طرح‌های بزرگ، حسب سوابق امر (نظیر دامنه و شدت آلودگی منتشره، شکوائیه‌های مردمی، تاثیرات تخریبی در محیط، و...) بر عهده ادارات کل می‌باشد.

۶-رئوس گزارش EMP

گزارش EMP دارای ۳ رکن اساسی شامل

➤ شناسایی مسائل و چالش‌های محیط‌زیستی طرح

➤ برنامه علاج بخشی و تمهیدات مکاندار، زماندار و با قابلیت پایش برای سازمان محیط زیست و به تفکیک اجزای طرح

➤ سیستم مدیریت جهت پیاده‌سازی برنامه علاج‌بخشی و تمهیدات طرح می‌باشد.

با عنایت به توضیحات فوق، چهارچوب گزارش EMP به قرار زیر تعیین می‌گردد:

الف- فاز شناخت (شناسایی مسائل و چالشهای محیط زیستی طرح)

الف-۱- کلیات طرح

الف-۱-۱- نام واحد

الف-۱-۲- واحدهای زیر مجموعه و شرح مختصری از فعالیت‌های مربوطه

الف-۱-۳- موقعیت طرح بر روی نقشه‌های پایه و تصاویر ماهواره‌ای به هنگام:

✓ نقشه توپوگرافی ۱:۲۵۰۰۰۰ سازمان نقشه برداری کشور و تعیین موقعیت و اجزای طرح بر روی آن و ذکر

فواصل با کاربری‌های اطراف (در مورد حساسیت‌های محیط‌زیستی عندالزوم نقشه ۱:۲۵۰۰۰)

✓ نقشه زمین شناسی ۱:۱۰۰۰۰۰ سازمان زمین شناسی و تعیین موقعیت طرح بر روی آن

الف-۱-۴- خلاصه سوابق اداری طرح و ارائه مستندات مربوطه حسب مورد

✓ پروانه و تاریخ احداث و بهره‌برداری

✓ وضعیت مجوز محیط‌زیستی

✓ اخطاریه و شکواییه‌های احتمالی

✓ جرایم و عوارض محیط‌زیستی

✓ وجود یا عدم وجود سیستم‌های مدیریت محیط‌زیستی استاندارد مثل ایزو ۱۴۰۰۰ و ...

✓ فهرست مطالعات محیط‌زیستی احتمالی و سوابق امر (پیوست)

الف-۱-۵-سایت پلان طرح روی عکس ماهواره‌ای به‌هنگام منطقه در مقیاس و کیفیت مناسب با تاکید بر مشخص نمودن مساحت و حدود کاربری‌های مرتبط با محیط زیست نظیر فضای سبز، تصفیه‌خانه فاضلاب بهداشتی و صنعتی، دودکش‌ها، مخازن سوخت، محل نگهداری پسماند و

الف-۱-۶- میزان و نوع مصارف آب و نحوه تامین آن

الف-۱-۷- منابع پذیرنده پساب تصفیه شده احتمالی طرح

الف-۲- شناسایی جنبه‌های محیط‌زیستی طرح

الف-۲-۱- بررسی آلاینده‌های محیط‌زیستی طرح و منابع نشر آن شامل

✓ کمیت و کیفیت آلاینده‌های هوا

✓ کمیت و کیفیت فاضلاب‌های صنعتی و انسانی

✓ کمیت و کیفیت پسماندهای تولیدی به تفکیک عادی، صنعتی، ویژه

✓ کمیت و کیفیت آلودگی صوتی

الف-۲-۲- شناسایی و بررسی جنبه‌های تخریب محیط‌زیستی طرح

الف-۲-۳- شناسایی و بررسی جنبه‌های حفاظت و بهسازی محیط

الف-۲-۴- شناسایی و بررسی تعارضات اجتماعی احتمالی

الف-۳- ارزشیابی مطلوبیت مدیریت محیط‌زیستی وضع موجود در قالب SWOT

به کمک این بخش از گزارش EMP می‌توان نشان داد که آیا اقداماتی که در طرح انجام شده است تا اثرات سوء محیط‌زیستی کاهش یابد و یا اثرات مثبت تقویت شوند مثمر ثمر بوده‌اند یا نه. تکمیل دقیق و صحیح این بخش در قالب جدول SWOT، تصمیم‌گیری برای محیط زیست را آسان می‌نماید.

تبصره ۲: ضرورت تهیه و ارائه گزارش ارزیابی ریسک طرح در چهارچوب شرح خدمات تعیین شده از سوی هیئت دولت (با رعایت ضابطه ۷۱۲ سازمان برنامه و بودجه) منوط به تشخیص و اعلام سازمان خواهد بود.

ب- برنامه ریزی و مدیریت

ب-۱- ارائه برنامه مدیریت و کاهش آلودگی‌های محیط‌زیستی (محیط زیست انسانی و طبیعی) طرح

✓ برنامه کاهش آلاینده‌های هوا

✓ برنامه کاهش آلودگی آب و خاک

✓ ارائه برنامه کلان مدیریت پسماند مجموعه

✓ ارائه برنامه جبران خسارات احتمالی وارده بر محیط زیست انسانی و طبیعی

تبصره ۳: ارائه جدول زمان‌بندی اجرای برنامه تمهیدات محیط‌زیستی طرح در فرمت قابل قبول سازمان برای

کلیه برنامه‌های مورد اشاره ضروری است

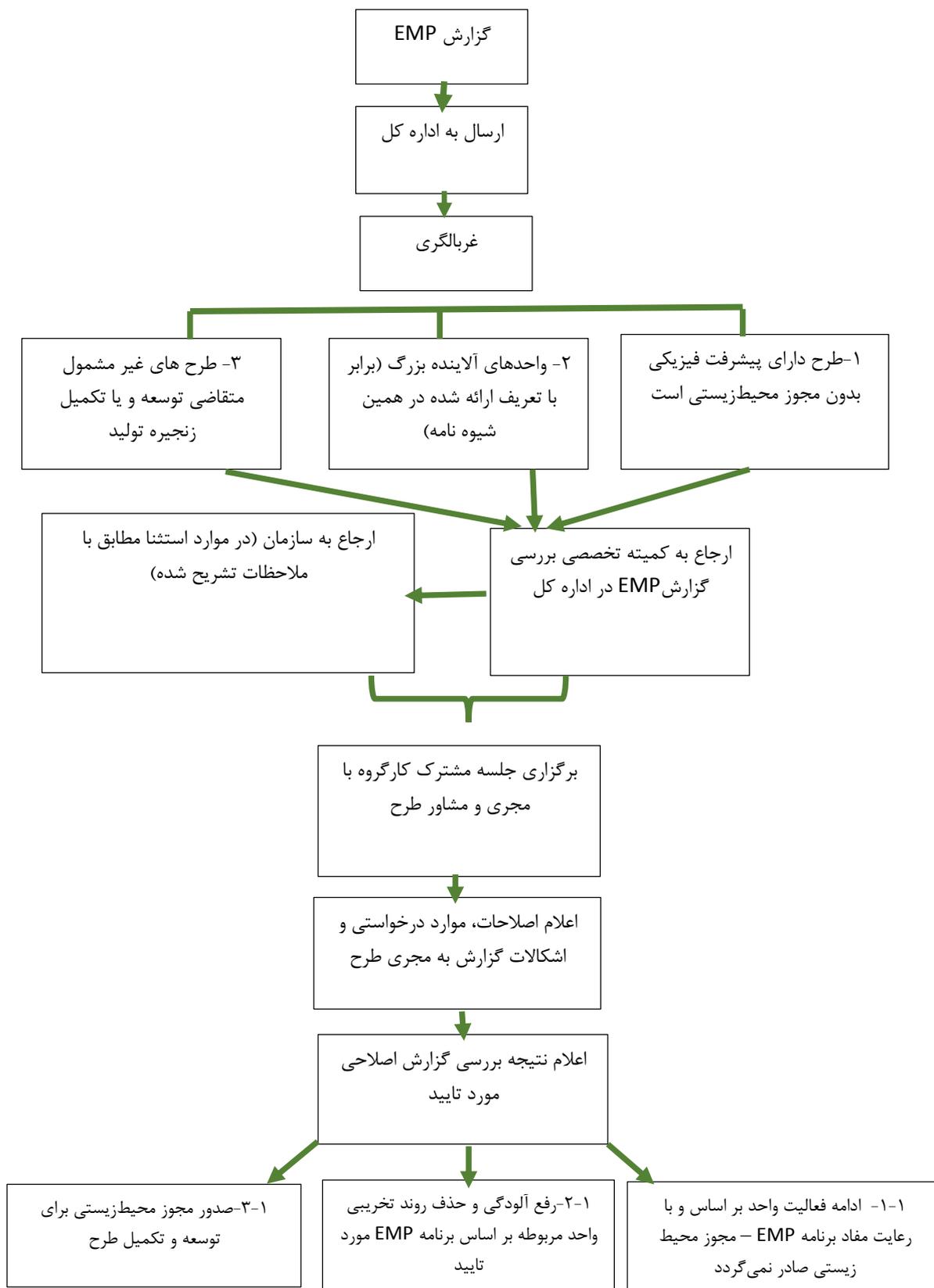
ب-۲- برنامه پایش محیط‌زیستی طرح و شاخص‌های کمی آن

- ✓ هدف گذاری برنامه پایش های محیط زیستی طرح
 - ✓ تهیه و ارائه جدول زمان بندی پایش آلودگی های طرح (فاکتورهای مورد پایش، زمان، موقعیت و..)
 - ✓ تهیه و ارائه جدول زمان بندی پایش های محیطی طرح (فاکتورهای مورد پایش، زمان، موقعیت و..)
- تبصره ۴:** رعایت ضوابط و دستورالعمل های خوداظهاری صادره از سوی دفتر پایش فراگیر آلودگی محیط زیست سازمان به هنگام تهیه جداول مورد اشاره ضروری است.
- ب-۳- برنامه ریزی برای توسعه، بهبود و طراحی فضای سبز
- تبصره ۵:** موارد فوق (قبل از اجرا) باید مورد تایید سازمان قرار بگیرد.

ج- سیستم مدیریت محیط زیستی طرح

- ج-۱- پیشنهاد تشکیلات و نیروی انسانی مورد نیاز برای اجرای برنامه *EMP*
- ج-۲- پیش بینی برنامه آموزش زیست محیطی مقتضی کارکنان طرح و جلب مشارکت مردمی
- ج-۳- تنظیم ساختار خوداظهاری محیط زیستی و نحوه گزارش دهی به اداره کل مربوطه

۷- فرایند انجام کار

۸- ملاحظات

۸-۱- برای آندسته از واحدهای مشمول انجام مطالعات ارزیابی فاقد مجوز و دارای پیشرفت فیزیکی که مصوبه هیئت وزیران را اخذ نموده‌اند، مشروط به ارائه EMP و تحقق تعهدات مطرح در مصوبه هیئت وزیران صدور مجوز بلامانع خواهد بود

۸-۲- بررسی گزارشات EMP واصله بر عهده ادارات کل بوده و در مواردیکه پرونده دارای حساسیت‌های محیط‌زیستی خاص بوده و یا با چالش‌های محیط‌زیستی و اجتماعی عمده‌ای روبرو باشد، موضوع به تشخیص اداره کل و ذکر استدلال مکفی به سازمان ارجاع داده می‌شود.

تبصره ۶: منظور از مناطق دارای حساسیت‌های محیط‌زیستی مذکور موارد زیر می‌باشد:

- ✓ طرح‌های واقع در حوضه آبخیز بلافاصل سدهای آتامین کننده آب شرب و کشاورزی
- ✓ مناطق حساس محیط‌زیستی نوار ساحلی دریای شمال و جنوب کشور
- ✓ طرح‌های دارای پسماندهای خطرناک و فاضلاب‌های صنعتی واقع بر آبخوان سفره‌های آب زیرزمینی
- ✓ پرونده‌های دارای شکوائیه‌های مردمی و پرونده‌های مطروحه از سوی دستگاه‌های نظارتی و مدعی‌العموم
- ✓ طرح‌های واقع در شعاع‌های ممنوعه احداث صنعت نظیر ۱۲۰ کیلومتری تهران، ۵۰ کیلومتری اصفهان، ۳۰ کیلومتری کلان شهرها
- ✓ طرح‌های واقع در محدوده جنگل‌های شمال کشور

۸-۳- بازدید کارشناسی توسط ادارات کل از واحدهای دارای گزارش EMP مورد تایید سازمان و ادارات تابعه (جهت نظارت بر حسن اجرای مصادیق پیش بینی شده در EMP) الزامی بوده و چنانچه ادارات کل ضمن بازدید از طرح، متوجه تخلف واحد از اجرای تعهدات مندرج در گزارش EMP شوند، می‌بایستی در چارچوب قوانین و مقررات محیط‌زیستی نسبت به اعمال ضابطه (نظیر توقف فعالیت، رفع آلودگی، جبران خسارات، پرداخت جرایم و عوارض محیط‌زیستی و) اقدام نمایند.

^۳ در آیین نامه رفع آلودگی محیط‌زیستی فعالیت‌های نفتی مصوب ۸۸/۶/۴ تعریف حوضه آبخیز بلافاصل سد اینگونه آمده است: قسمتی از حوزه آبخیز سد که به دریاچه پشت سد اشراف مستقیم دارد